

KATHOLIEKE
UNIVERSITEIT
LEUVEN

**Investeren in opvoeding voor een betere samenleving,
de effectiviteit van interventies in de vroege kindertijd**

Karen De Meyst
Master in Management

Promotor : Prof. dr. E. Ooghe

Inhoudstafel

1. Inleiding	2
2. Het concept van Early Childhood Intervention	3
2.1 Methode, doel, leeftijd	3
2.2 Voorbeelden van ECI programma's	4
3. Effecten van ECI	7
3.1 Korte termijn effecten voor het kind	8
3.2 Lange termijn effecten voor het kind	11
3.3 Effecten voor de Ouders	14
3.4 Effecten voor de nakomelingen	15
3.5 Effecten van ECI programma's voor de rest van de maatschappij	15
4. Kosten-batenanalyse	19
5. Kritiek op ECI programma's	21
6. Reflectie: ECI in Vlaanderen	23
6.1 Maatregelen tegen kansarmoede	23
6.2 Het potentieel van ECI in Vlaanderen	26
7. Besluit	31
8. Bibliografie	31

1. Inleiding

De voorbije dertig jaar zijn de loonverschillen in de Verenigde Staten enorm gestegen waardoor de Amerikaanse samenleving aan een groeiende polarisering lijdt. Dit is een van de premissen die Heckman (2008) poneert in zijn artikel 'School, skills and synapses'. Het is geen nieuws dat de kloof tussen arm en rijk steeds groter wordt. Early Childhood Intervention als middel om deze kloof weer te vernauwen is dat voor vele overheden wel. In de wetenschappelijke literatuur is de effectiviteit van Early Childhood Intervention daarentegen al enkele decennia bekend.

Heckman (2008) bekritiseert dat het Amerikaans beleid om de kloof tussen arm en rijk te dichten, bijvoorbeeld in de *No Child Left Behind Act*, in plaats van het probleem bij de kern aan te pakken, nog te vaak de verkeerde middelen inzet. De kern, dat zijn volgens Heckman in de eerste plaats de cognitieve en niet-cognitieve vaardigheden van een persoon. Het zijn deze die zijn latere socio-economische status bepalen en die ook cruciale factoren als loon, tewerkstelling, werkervaring, al dan niet naar de universiteit gaan, risico op tienerzwangerschappen, participatie in risicovolle activiteiten, gezondheid en crimineel gedrag gaan beïnvloeden.

Deze beide soorten vaardigheden worden al op erg vroege leeftijd bepaald en er is eveneens reeds op heel jonge leeftijd een kloof te zien tussen de vaardigheden van kinderen uit welgestelde en kinderen uit achtergestelde familie. De omgeving waarin een kind opgroeit, heeft namelijk naast de genetische aanleg van het kind een zeer grote impact op de ontwikkeling van de cognitieve en non-cognitieve vaardigheden. Een kind dat opgroeit in een welgesteld gezin, zal meer gestimuleerd worden in zijn ontwikkeling en zal daarvoor ook meer middelen krijgen. Een kind uit een kansarm gezin dat te maken krijgt met mishandeling of verwaarlozing, geweld, druggebruik door de ouders, financiële problemen en criminaliteit daarentegen, zal minder gestimuleerd worden om deze vaardigheden te ontwikkelen (Heckman, 2008).

De omgeving waarin een kind opgroeit, legt zo de basis voor zijn socio-economische status op volwassen leeftijd. Aangezien steeds meer Amerikaanse kinderen opgroeien in een nefaste omgeving, vreest Heckman (2008) ook dat de gevolgen hiervan voor de Amerikaanse samenleving niet zullen uitblijven. De meest efficiënt wijze waarop volgens Heckman de kloof tenminste weer wat nauwer gemaakt kan worden, is door een compensatie te bieden voor de nefaste factoren in de ontwikkeling van het kind, met name door het kind en de ouders te begeleiden op

het moment waarop de basis gelegd wordt voor het volwassen leven. En dat is precies waar het in ECI om gaat.

2. Het concept van Early Childhood Intervention

2.1 Methode, doel, leeftijd

Early Childhood Intervention¹ is een vorm van begeleiding van kinderen die nog niet de schoolrijpe leeftijd bereikt hebben en meestal ook van hun ouders. Deze begeleiding gebeurt door middel van een combinatie van componenten zoals onderricht en opvoeding, huisbezoeken door begeleiders, onderricht van de ouders, voeding, gezondheidszorg en ondersteuning van de ouders door andere ouders met gelijkaardige ervaringen (Gray & Francis, 2007). De interventie kan in een centrum plaatsvinden of tijdens huisbezoeken. De begeleiding van de ouders kan bovendien reeds aanvangen voor de geboorte. Welke van de opgesomde componenten de meeste nadruk krijgen, hangt af van programma tot programma en van de specifieke noden van het kind.

Het eigenlijke doel van ECI programma's is dus te compenseren voor de verschillende risicofactoren die beslag leggen op de toekomst van het kind (Karoly, Kilburn, & Cannon, 2005) zoals een laag geboortegewicht, een gebrek aan medische zorg, een tekort aan stimulatie van de cognitieve en persoonlijke ontwikkeling, mishandeling en verwaarlozing, financiële problemen van de ouders, opgroeien in sloppenwijken en buurten met een nefaste invloed op de gezondheid, ongeletterdheid bij zowel kinderen als ouders en andere (Karoly et al., 2005).

Compensatie van deze factoren tracht men te realiseren door binnen de verschillende componenten van het programma de sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling van kinderen te stimuleren, door het kind een betere opvoeding te bieden en door ook de ouders te ondersteunen bij de opvoeding en bij het nastreven van hun persoonlijke ontwikkeling (Gray & Francis, 2007). De sociale ontwikkeling wordt binnen dergelijke programma's gestimuleerd door het contact met andere kinderen die aan het programma deelnemen en door het leren omgaan met grenzen die aan dit contact gesteld worden. De emotionele ontwikkeling kan bevorderd worden door bijvoorbeeld aan het zelfvertrouwen van het kind te werken. Cognitieve

¹ In het vervolg van deze paper zal ik 'Early Childhood Intervention' afkorten tot ECI.

vaardigheden op hun beurt, worden getraind door onder andere de taalvaardigheid aan te scherpen (Reynolds, 2004).

Er is veel discussie over de optimale leeftijd voor het bijwonen van interventieprogramma's. De meeste succesvolle ECI programma's starten echter voor de leeftijd van drie jaar (Doyle, Harmon, Heckman, & Tremblay, 2007). Deze leeftijd kan verklaard worden vanuit verschillende bevindingen van de neurowetenschappen, waaronder de opvatting dat de hersenen van een baby bij de geboorte nog niet volgroeid zijn, maar verder ontwikkelen gedurende de eerste levensjaren. De ervaringen die een baby opdoet, zouden een zeer grote impact hebben op deze ontwikkeling (Doyle et al., 2007). Kleine kinderen zijn dus nog veel receptiever voor zowel positieve als negatieve invloeden op hun ontwikkeling.

Wanneer interventies om een achterstand in vaardigheden te remediëren daarentegen op latere leeftijd komen, kan men niet meer dezelfde resultaten behalen, in ieder geval niet met gelijke middelen. Volwassenen zijn veel minder receptief voor stimulatie van cognitieve en niet-cognitieve vaardigheden dan jonge kinderen. Een tekort aan stimulatie van de vaardigheden en een tekort aan educatie in de kinderjaren, remmen de verdere ontwikkelingen bovendien af en brengen de persoon in een negatieve spiraal. Het is veel moeilijker personen uit deze spiraal los te maken en hen op de juiste weg van onderwijs en arbeid te krijgen, weg van drugs en criminaliteit, dan een verandering teweeg te brengen in hun cognitieve en niet-cognitieve vaardigheden tijdens de kleuterjaren. Dit maakt tevens dat de kostprijs van pogingen om op latere leeftijd in te grijpen, veel hoger is dan interventie bij jonge kinderen (Heckman & Masterov, 2004).

2.2 Voorbeelden van ECI programma's

In de Verenigde Staten is reeds enkele decennia geleden gestart met het implementeren van ECI programma's. Aanvankelijk richtte men ze op uit louter humanitaire en sociale overwegingen. De laatste vijftien jaar is men ook het grote economische nut ervan gaan inzien. Zo ging men beseffen dat ECI niet als een kost moest gezien worden maar veeleer als een investering in de toekomst (Preschool for All, 2002). Reeds van bij de oprichting van dergelijke programma's, ging dit gepaard met een constante evaluatie en analyse ervan. De meest bekende ECI programma's in de Verenigde Staten waarvan ook de effectiviteit in de wetenschappelijke literatuur is aangetoond, zijn het Abecedarian Early Childhood Intervention programma, de

Chicago Child-Parent Centers, het High/Scope Perry Preschool Project (Heckman, Moon, Pinto, Savelyev, & Yavitz, 2010) en het Head Start Program. Deze programma's bevatten elk een component waarin naast de kinderen ook de ouders betrokken worden (Heckman & Masterov, 2004). Ik beperk me bij de beschrijving van de vier modelprogramma's tot hun preschool component. Sommigen hebben daarnaast nog een component voor kinderen die de schoolleeftijd bereikt hebben. Deze laatste componenten zal ik niet behandelen omdat die buiten het bestek van deze paper vallen.

De verschillende ECI programma's blijven echter niet tot deze vier opgesomde beperkt. Er worden steeds meer van dergelijke programma's opgericht en sinds enkele jaren ook in Europa (Kind en Gezin, 2009) en Azië (cf. Hazarika & Viren, 2010; Kaytaz, 2004). Desondanks zie ik me door de aard van deze paper genoodzaakt me tot de vier genoemde programma's te beperken om de theoretische stellingen die in de wetenschappelijke literatuur geponneerd worden, te illustreren.

Het Abecedarian Early Childhood Intervention programma om te beginnen, is een volledig dagprogramma uit de jaren zeventig dat het hele jaar door plaatsvond in Chapel Hill, NC. De effecten op de 111 deelnemers werden geëvalueerd door een gerandomiseerd onderzoek met controlegroep. De deelnemers, voor wie het programma reeds aanvatte tijdens hun eerste levensmaanden, werden opgevolgd tot de leeftijd van 21 jaar (Heckman & Masterov, 2004). Het aantal kinderen per leraar bedroeg aan het begin van het programma drie kinderen, maar naarmate kinderen ouder werden steeg dit aantal naar zes. Tijdens de eerste drie schooljaren werd verdere begeleiding voorzien. Een thuisbegeleider kwam regelmatig langs bij de ouders om hen te helpen supplementaire opvoedkundige activiteiten te organiseren en zo voor elk kind een persoonlijk naschools curriculum uit te bouwen. Deze begeleider fungeerde ook als mediator tussen de ouders en de leerkrachten op de school van het kind. Bovendien hielp hij het gezin ook met andere specifieke problemen zoals het zoeken naar werk en advies bij administratief papierwerk (Heckman & Masterov, 2004).

Het tweede genoemde programma is het High/Scope Perry Preschool Project, een halve dagprogramma op kleine schaal dat in de publieke scholen van Ypsilanti georganiseerd werd. Er namen 123 kinderen, die bij aanvang drie tot vijf jaar oud waren, deel aan het programma en deze werden opgevolgd tot hun veertig jaar (Heckman & Masterov, 2004). Ook hier werd met een controlegroep gewerkt. Het

programma hield in dat de kinderen gedurende dertig weken op werkdagen in de voormiddag twee uur en een half een groepsessie bijwoonden in een klaslokaal en dat de begeleider iedere week een anderhalf uur durend huisbezoek aflegde om ook de ouders in het programma te betrekken. Het aantal kinderen per begeleider was gemiddeld 5.8 (Heckman & Masterov, 2004).

Ten derde zijn er de Chicago Child-Parent Centers. Deze vingen aan eind jaren zestig. Ze boden op grote schaal een programma aan dat eveneens 2.5 uur per dag duurde, vijf dagen per week en dit negen maanden lang. Bovendien was er tijdens de vakantie een zes weken durend zomerprogramma voorzien (Reynolds, Temple, Robertson, & Mann, 2002). De centers werden georganiseerd in de publieke scholen van Chicago. De aanvangsleeftijd van de deelnemers schommelde eveneens tussen drie en vijf jaar (Heckman & Masterov, 2004). De impact op 1500 deelnemers werd geëvalueerd door een niet-experimentele methode gebaseerd op matching, het vergelijken van de populatie deelnemers met een groep personen die de begeleiding niet genoten hadden (Reynolds et al., 2002). Het programma voorzag naast de begeleiding van de kinderen eveneens in gezondheidszorg, sociale diensten en gratis maaltijden. Ook de ouders werden betrokken door deze te helpen een diploma secundair onderwijs te halen, door huisbezoeken en door hen mee te nemen op schooluitstappen van de kinderen en hen zo meer betrokken te maken. Het aantal kinderen per begeleider bedroeg gemiddeld eveneens 8.5 (Heckman & Masterov, 2004).

Het Head Start programma ten slotte, is een federaal gefinancierd project, gestart in 1966, dat zich richt op kinderen uit gezinnen met lage inkomens. De participerende kinderen die 0 tot 3 jaar oud zijn, nemen deel aan Early Head Start en de kinderen die 4 jaar oud zijn, nemen deel aan Head Start (Gray & Francis, 2007). Over het algemeen participeren de kinderen gedurende één jaar aan het halftijds (telkens een halve dag) hetzij aan het voltijds programma. Aangezien het een federaal project is waarbij ook lokale overheden inspraak hebben in de implementatie ervan, kan het exacte programma verschillen naar gelang de staat waarin het georganiseerd wordt. Er bestaan dan ook verschillende alternatieven voor de activiteiten binnen het Head Start programma (Deming, 2009).

3. Effecten van ECI

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de effecten van dit soort ECI programma's op het kind van velerlei aard zijn en een grote impact hebben op de levenskwaliteit van de betrokkenen. Het zou bovendien niet alleen het kind zijn dat de positieve gevolgen meedraagt van participatie in een ECI programma, maar eveneens de ouders van het kind, de toekomstige nakomelingen en zoals we later zullen zien, ook de rest van de maatschappij. Of de beloofde effecten ook werkelijk bereikt worden, hangt echter af van verschillende factoren, zoals de combinatie van activiteiten die door het ECI programma georganiseerd worden, de looptijd en intensiteit van het programma, de motivatie van kinderen en ouders, de opleiding van de begeleiders en volgens sommige onderzoeken zelfs het geslacht van het kind.

Ik zal achtereenvolgens de mogelijke effecten van het volgen van een programma op het kind zelf, op zijn ouders, op de eventuele nakomelingen van de participant en ten slotte de effecten op de rest van de maatschappij bespreken. Voor de benadering van de effecten op het kind zelf, maak ik een onderscheid tussen korte termijn effecten en lange termijn effecten. Onder korte termijn effecten versta ik de effecten die zich in de kindertijd voordoen, grofweg voor het kind de leeftijd van tien jaar bereikt heeft. Sommige van deze effecten kunnen reeds tijdens het volgen van het programma zichtbaar worden of althans kort na het deelnemen, andere korte termijn effecten zijn specifiek met schoolgaan gerelateerd en zijn dus pas merkbaar wanneer het kind naar school begint te gaan. Lange termijn effecten daarentegen zijn effecten die zich pas beginnen manifesteren wanneer het kind de volwassen leeftijd bereikt. De eerste lange termijn effecten worden al duidelijk rond de leeftijd van zestien jaar. De meeste andere doen zich voor wanneer de participant een zelfstandig leven begint uit te bouwen.

Bij een nauwgezette classificatie van effecten moeten we echter steeds in het achterhoofd houden dat we door een te categorische benadering met te nauwe definities van gegenereerde effecten het risico lopen effecten die door ECI programma's worden veroorzaakt maar die niet meetbaar zijn, zoals bijvoorbeeld het aanwakkeren van motivatie om bij te leren, uit het oog te verliezen (Danziger & Waldfogel, 2000). Verder moet erop gewezen worden dat het verband tussen het volgen van een programma en de gegenereerde effecten niet altijd even duidelijk is. De bevindingen die beschreven worden, zijn voornamelijk gebaseerd op statistische

gegevens over een participatiegroep en een vergelijkingsgroep, waaruit een duidelijke correlatie blijkt tussen het deelnemen aan een ECI programma en de positieve veranderingen op vlak van prestatieniveau, gedrag, motivatie en andere die ik hieronder zal bespreken. De populatie van deze groepen is echter vaak beperkt zoals ik hierboven reeds uiteengezet heb. We kunnen ons dus in sommige gevallen vragen stellen bij de generaliseerbaarheid van de gedane bevindingen.

3.1 Korte termijn effecten voor het kind

De korte termijn effecten zijn logischerwijze het snelst merkbaar. Ze vereisen geen langdurige opvolging van het kind, maar worden reeds tijdens of kort na het bijwonen van het programma zichtbaar. Onderzoek en analyses van bestaande ECI programma's onderscheiden als meest manifeste korte termijn effecten een positieve invloed op de cognitieve ontwikkeling, op de emotionele ontwikkeling en op het gedrag, op de schoolloopbaan, op kindermishandeling en verwaarlozing, op de gezondheid van het kind en op de ratio van criminele feiten die door kinderen en jongeren worden gepleegd (Karoly et al., 2005).

Dit zijn onmiddellijk ook de categorieën waarin zich reeds op vroege leeftijd het onderscheid tussen opgroeien in welgestelde en opgroeien in achtergestelde families manifesteert. Kinderen uit kansarme gezinnen zouden over het algemeen lager cognitief en emotioneel ontwikkeld zijn, zouden meer gedragsproblemen vertonen en problemen tijdens de schoolloopbaan, zouden vaker verwaarloosd worden, in een slechtere gezondheid verkeren en vaker criminele feiten plegen. Deze negatieve factoren zouden bovendien zelf het socio-economisch onderscheid op latere leeftijd nog verder in de hand werken. Door een positieve beïnvloeding van deze factoren daarentegen, worden van bij het begin aan het kind meer kansen gegeven om te ontsnappen aan deze negatieve spiraal (Heckman & Masterov, 2004).

Ik zal de genoemde effecten hieronder meer uitvoerig behandelen. Hierbij baseer ik mij voornamelijk op de RAND studie van Karoly, Kilburn en Cannon (2005), 'Early Childhood Interventions: Proven Results, Future Promises'. Karoly et al. hebben in deze studie twintig bestaande Amerikaanse ECI programma's geanalyseerd en hebben de bewezen effecten die de verschillende programma's genereerden, opgelijst.

Het eerste, weliswaar minst uitgesproken effect van de ECI programma's dat ik hier bespreek, is de cognitieve vooruitgang van het participerend kind. Van alle

geobserveerde effecten is dit het eenvoudigst meetbaar. Het wordt namelijk op een effectieve wijze gemeten door IQ testen en door andere op cognitie gerichte testen. Alle door Karoly et al. (2005) geanalyseerde programma's, op twee statistisch niet significante na, geven een gunstige invloed weer van de programma's op het cognitief vermogen. De twintig programma's hebben gemiddeld genomen een laag tot gemiddeld positief effect op de cognitieve ontwikkeling van het participierend kind. Karoly et al. leiden uit deze resultaten bijgevolg af dat de effecten van ECI programma's op de cognitieve ontwikkeling van het kind weliswaar betekenisvol zijn, maar dat het kan zijn dat ze niet groot genoeg zijn om de risicofactoren volledig te compenseren en dat ECI dus over het algemeen niet in staat is om het kind op cognitief vlak onmiddellijk het niveau te laten bereiken van kinderen wiens ontwikkeling niet aan risicofactoren onderhevig is. Bovendien is op vlak van testresultaten al snel na de beëindiging van het programma sprake van uitdoving van de vooruitgang die door het programma werd gegenereerd. Deze uitdoving kan echter tegengegaan worden door het kind te blijven begeleiden bij zijn cognitieve ontwikkeling (Karoly et al., 2005).

Een ander effect van de ECI programma's is zoals gezegd de verbetering die merkbaar is op vlak van gedrag en emotionele ontwikkeling van het kind. Hieronder worden voornamelijk verminderd agressief gedrag, een daling in probleemgedrag en betere levensvaardigheden zoals meer zelfvertrouwen, gemotiveerd zijn om bij te leren en meer doorzettingsvermogen gerekend (Heckman & Masterov, 2004). Deze korte termijn effecten van de ECI programma's zijn beduidend positief voor de ontwikkeling van het kind (Karoly et al., 2005). De effecten op het gedrag en de emotionele ontwikkeling worden bovendien wel geacht te blijven duren wanneer het kind ouder wordt (Karoly et al., 2005).

Ten derde onderscheiden we specifiek de positieve effecten op de schoolloopbaan van het kind. Hoewel er nog niet veel duidelijkheid is over het bestaan van het exacte verband tussen veranderingen in factoren zoals gedrag en de positieve invloed daarvan op de schoolloopbaan, is dit laatste wel degelijk een duidelijk geobserveerd gevolg van het participeren aan ECI programma's en meteen het meest uitgesproken effect wat de korte termijn effecten betreft. Dit derde effect zou nauw samenhangen met de gegenereerde cognitieve vooruitgang. Ondanks de lage tot middelmatige invloed en de uiteindelijke fade out menen Karoly et al. (2005) namelijk dat op opvoedkundig vlak toch wel blijvende voordelen verbonden zijn aan

de verbeterde cognitieve vaardigheden. Het kind zou vooral tijdens de eerste jaren van de lagere school door zijn hogere cognitieve ontwikkeling beduidend betere prestaties leveren, minder blijven zitten, gemotiveerder blijven en meer zelfvertrouwen opbouwen dan wanneer het niet had deelgenomen aan een ECI programma. Ook zouden kinderen die deelgenomen hebben aan een dergelijk programma minder aanwezig zijn in het buitengewoon onderwijs.

Een illustratie van deze positieve effecten op de schoolloopbaan bieden Heckman et al. (2010) voor het Perry Preschool Project. Uit hun analyse van dit ECI programma blijkt namelijk dat voormalige participanten minder in bijzonder onderwijs aanwezig waren, minder moesten blijven zitten, vaker een middelbare school diploma behaalden en een hoger onderwijsniveau bereikten dan de personen in de vergelijkingsgroep (Heckman et al., 2010). De ratio van zittenblijvers bedroeg namelijk 21% voor de populatie van participanten tegenover 41% van de groep niet-participanten met dezelfde achtergrond. In de groep participanten behaalde bovendien 77% een middelbare school diploma wat beduidend meer was dan de 60% uit de populatie niet-participanten. Dat dit effect echter vooral bij vrouwen zichtbaar was en minder bij mannen werd vastgesteld, bleek uit het feit dat van de vrouwelijke participanten 88% afstudeerde tegenover 46% vrouwelijke niet-participanten (Deming, 2009).

Ook in ontwikkelingslanden werd een positieve relatie waargenomen tussen de participatie aan een ECI programma en de schoolloopbaan. Waar het er in Westerse landen voornamelijk om gaat een diploma te behalen, gaat het er ECI programma's in minder welvarende landen echter om kinderen überhaupt naar school te krijgen. Dat ECI programma's dit effect in die landen ook werkelijk kunnen genereren, toont een analyse van ECI programma's in Noord India aan (Hazarika & Viren, 2010). In die analyse werd namelijk de bevinding gedaan dat de 7 tot 19 jarige jongeren die in hun kinderjaren hadden deelgenomen aan een dergelijk programma, vaker waren ingeschreven op een school. Opmerkelijk was volgens die studie bovendien dat deze jongeren vlotter overgingen naar het volgend jaar.

Ten vierde blijkt uit onderzoek dat participatie aan ECI programma's ook kindermishandeling en verwaarlozing doen afnemen, wat inderdaad in de eerste plaats door het kind zelf ondervonden wordt. Dit kan verklaard worden doordat de meeste ECI programma's ook een component bevat waarin aandacht geschonken wordt aan de ouders en een oplossing gezocht wordt voor hun specifieke problemen,

zoals een tekort aan opvoedkundige vaardigheden, een gebrek aan opleiding of werkloosheid (Karoly et al., 2005).

Uit de resultaten van verschillende ECI programma's is eveneens afgeleid dat ze de gezondheid van het kind positief beïnvloeden. Door gezondheidszorg tijdens het programma kunnen gezondheidsproblemen tijdig opgemerkt en behandeld worden en door preventie kunnen bijvoorbeeld ongevallen vermeden worden. Dit reduceert op zijn beurt de kosten van dokters- en apotheekbezoeken voor de ouders.

Ten slotte zal het kind dat aan een ECI programma participeert, volgens verschillende studies minder geneigd zijn om in de kindertijd antisociaal gedrag te vertonen en criminele feiten te plegen. Dit is een min of meer onrechtstreeks gevolg van de ECI programma's. Meer dan direct in te spelen op preventie tegen criminaliteit, zijn de programma's er namelijk op gericht de risicofactoren voor het vertonen van antisociaal gedrag en voor het verzeilen in de jeugd delinquentie te reduceren. Onder risicofactoren worden voornamelijk de achtergestelde cognitieve en niet-cognitieve vaardigheden van het kind, opvoedkundige problemen van ouders zoals een gebrek aan moeder-kind interactie, nefast gedrag van ouders tegenover hun kinderen en ten slotte verschillende variabelen die de socio-economische status van het gezin negatief beïnvloeden, verstaan zoals een laagopgeleide ouder, werkloosheid en financiële afhankelijkheid van uitkeringen binnen het gezin (Yoshikawa, 1995).

Om echter effectief een reductie van het risico op antisociaal en crimineel gedrag te verwerven, is het ook hier cruciaal dat behalve de kinderen ook de ouders tijdens het interventieprogramma begeleid worden, eventueel aan de hand van speciaal op de ouders gerichte programma's voor gezinsondersteuning (Yoshikawa, 1995).

3.2 Lange termijn effecten voor het kind

Op vlak van lange termijn effecten kunnen we, in navolging van Karoly et al. (2005), drie belangrijke effecten onderscheiden, namelijk een stijging van de kans op het behalen van een diploma, de stijging van de kans op een betere job met een hoger loon en een daling van de criminaliteit. Eigen aan dit soort effecten is dat ze zich inderdaad op latere leeftijd manifesteren, maar dat ze tevens, in tegenstelling tot bepaalde korte termijn effecten zoals de impact van het programma op het IQ, ook blijvend zijn (Karoly et al., 2005).

Het eerste door Karoly et al. (2005) vermelde lange termijn effect, houdt in dat naast de algemene positieve effecten op de schoolloopbaan die ik hierboven reeds

besproken heb, de deelnemers op jongvolwassen leeftijd ook vaker de middelbare school hadden afgemaakt. Dat participanten vaker een middelbare school diploma behaalden dan de personen in de controlegroep, was bijvoorbeeld een belangrijke bevinding van het Chicago Child-Parent Centers programma. De stijging van het aantal secundair gediplomeerden in de groep deelnemers was volgens Reynolds (2004) voornamelijk te wijten aan de impact van de cognitieve vooruitgang van de kinderen zoals een verbetering van de taalvaardigheid. Daarnaast speelden volgens Reynolds ook het feit dat ouders werden begeleid tijdens het programma en dat deze ten gevolge daarvan beter in staat waren de ontwikkeling en het studeren van hun kinderen aan te moedigen. Ook vooruitgang in niet-cognitieve vaardigheden die tijdens de vroege kinderjaren in ECI programma's worden aangekweekt zoals geduld en doorzettingsvermogen zouden een positieve invloed hebben op de hogere afstudeergraad (Heckman, 2008). Karoly et al. (2005) wijzen er in deze context op dat een beperkte positieve verandering in het gedrag van een kind belangrijke gevolgen kan hebben op langere termijn, met name een vlottere schoolloopbaan.

De hogere kans op een diploma is ook de voornaamste reden waarom bij volwassenen die als kind aan een ECI programma hebben deelgenomen, wordt geconstateerd dat ze minder vaak werkloos zijn en vaker een betere job hebben met een hoger loon dan de personen uit de controlegroep. Naast de hogere ratio afstudeerders speelt hier wellicht ook de algemene verbetering in niet-cognitieve vaardigheden mee, waardoor mensen betere sociale contacten kunnen uitbouwen, beter in staat zijn op lange termijn te denken, zichzelf beter verzorgen en daardoor meer kans hebben een plaats op de arbeidsmarkt te verwerven en daar ook goed te presteren (Karoly, 2005).

Uit de resultaten van het Perry Preschool programma bleek bijvoorbeeld dat een beduidend hoger percentage van de groep participanten dan van de personen uit de vergelijkingsgroep een job had wanneer ze 27 jaar oud waren, namelijk 69% tegenover 56% (Schweinhart, Montie, Xiang, Barnett, Belfield, & Nores, 2005). Dit effect bleef zich doorzetten op veertigjarige leeftijd, wanneer 76% van de participanten een job had tegenover 62% van de niet-participanten. Van de populatie mensen die wel een job hadden, lag het jaarloon bovendien beduidend hoger.

Een gevolg hiervan is dat participanten op volwassen leeftijd minder afhankelijk zijn van sociale bijstand, welzijnszorg en andere uitkeringen, wat hun zelfwaarde positief kan beïnvloeden. In sommige studies wordt dit effect paradoxaal genoeg als

een negatief effect voor de voormalige participant beschouwd. Dit is vooral het geval in studies die kosten-batenanalyses opstellen. Het niet meer bekomen van een uitkering wordt dan namelijk als het verlies van een geldbedrag uit het gezinsinkomen gezien (Karoly et al., 2005). Wanneer het gaat om het berekenen van de monetaire return die ECI kan genereren, kan dit dus inderdaad als een negatief effect worden gezien. In het volledige plaatje van alle gegenereerde effecten waaronder een hoger loon en meer zelfwaarde, is het minder afhankelijk zijn van maatschappelijke bijstand logischerwijze positief te beoordelen.

Wat betreft het loon dat zou verhogen is echter nuance geboden wanneer ECI programma's werkelijk op grote schaal zouden worden uitgevoerd en de meerderheid van kinderen uit achtergestelde milieus zouden worden begeleid. Het is namelijk mogelijk dat wanneer meer mensen een middelbare school diploma behalen, er een overaanbod zal optreden op de arbeidsmarkt van middelbaar geschoolden en dit zich ook zou weerspiegelen in het loon van iemand met een diploma (Heckman & Masterov, 2004).

Ook de reductie in antisociaal en crimineel gedrag blijft over het algemeen voortduren op volwassen leeftijd van de persoon die geparticipeerd heeft aan een ECI programma. Uit de resultaten van het Perry Preschool Project blijkt bijvoorbeeld dat van de personen die als kind aan het project hadden deelgenomen, op volwassen leeftijd slechts zeven percent vijf keer of meer was gearresteerd op grond van criminele feiten tegenover eenendertig percent van de personen uit de vergelijkingsgroep (Yoshikawa, 1995).

Bovendien kunnen, aangezien scholing cruciaal is om informatie te verstrekken omtrent een gezonde levenswijze, participanten vaker beter geïnformeerde beslissingen nemen over alles wat hun gezondheid aangaat. Ze zijn bijvoorbeeld beter in staat een gezond eetpatroon op te bouwen en ze gaan sneller bij de dokter aankloppen als er iets niet in orde is. Participanten aan ECI programma's gaan dus niet enkel op korte termijn gunstige effecten op hun gezondheid ondervinden, ook op lange termijn legt begeleiding de basis voor een gezonde levenshouding (Masse & Barnett, 2002).

Een belangrijk element in deze positieve invloed van ECI op de gezondheid van de participant, is de daling van tabakgebruik en van het gebruik van stimulerende middelen. Bij de deelnemers aan het Abecedarian programma is bijvoorbeeld specifiek aangetoond dat zij gemiddeld minder roken dan de personen uit de

vergelijkingsgroep (Heckman & Masterov, 2004). Van de groep participanten zou namelijk 39% gerookt hebben op volwassen leeftijd tegenover 55% van de populatie niet-deelnemers (Masse & Barnett, 2002).

Een ander lange termijn effect dat geobserveerd werd bij voormalige participanten, was een daling in het aantal tienerzwangerschappen. Tienerzwangerschappen komen vaker voor in kansarme milieus, waar meisjes vaak niet gemotiveerd blijven om op school goed te presteren, minder op lange termijn denken en minder met preventie te maken krijgen. Dit soort factoren wordt door ECI gecompenseerd waardoor het aantal tienerzwangerschappen bij participanten gevoelig daalt (Cohen, Piquero, & Jennings, 2010).

3.3 Effecten voor de Ouders

Naast de directe effecten van ECI programma's op korte en lange termijn voor het kind, blijkt uit de analyses van verschillende programma's dat deze eveneens de directe omgeving van het kind beïnvloeden. Behalve de kinderen zijn het namelijk vooral de ouders die baat hebben bij het participeren aan een ECI programma door het kind. Onder de effecten van de programma's op de ouders worden betere opvoedkundige vaardigheden, het vaker behalen van een diploma en tewerkstelling, een daling in gebruik van maatschappelijke bijstand, een gezondere levensstijl en minder criminele activiteiten gerekend (Karoly et al., 2005).

De opgesomde effecten worden voornamelijk gegenereerd door twee factoren. De meest voor de hand liggende factor is uiteraard de persoonlijke begeleiding waarin ze gestimuleerd worden een gezonde levensstijl aan te houden, extra opleidingen te volgen en meer positieve aandacht te besteden aan hun kinderen (Karoly et al., 2005). De tweede belangrijke factor is dat het kind goedkope opvang krijgt in de vorm van een ECI programma. Hierdoor winnen de ouders vaak tijd aangezien ze op deze momenten niet zelf voor de kinderen moeten zorgen. Deze extra vrije tijd kan vaak in geldwaarde uitgedrukt worden, bijvoorbeeld wanneer de ouders op die momenten een job kunnen uitoefenen of wanneer men anders voor betaalde kinderopvang zou moeten zorgen (Karoly et al., 2005).

De effectiviteit van ECI programma's voor de ouders blijkt bijvoorbeeld uit het Abecedarian programma. Dit programma bracht teweeg dat in vergelijking met de controlegroep de moeders gemiddeld hogere onderwijsniveaus bereikt hadden en een hoger loon verwierven op het moment dat hun kinderen de leeftijd van vijf jaar

bereikt hadden (Masse & Barnett, 2002). Vijf jaar kinderopvoeding en opvoeding van het kind verhoogde namelijk de kansen van de moeders om opleidingen te volgen en te gaan werken. De specifieke begeleiding van de ouders tijdens het programma stimuleerde hen bovendien om op deze extra kansen ook effectief in te gaan.

3.4 Effecten voor de nakomelingen

Ook voor de eventuele kinderen van participanten en daarop volgende generaties blijken ECI programma's een positieve return te genereren. Deze return bestaat uit onder andere meer succes op school en op academisch niveau, gunstige effecten op het loon dat deze kinderen zullen verwerven, op criminaliteitscijfers, op het ontvangen van uitkeringen, op jobtevredenheid, op hun socio-economische status, op hun zelfbeeld, op sociaal vlak en ten slotte op hun vruchtbaarheid en geboortegewicht (Masse & Barnett, 2002).

De reden hiervoor is duidelijk. Wanneer kinderen van participanten zelf opgroeien in een minder kansarm milieu, met beter opgeleide ouders die een gezondere levensstijl hebben en de ontwikkeling van hun kinderen stimuleren, zal dit een positieve basis vormen voor hun volwassen leven. Een dergelijke omgeving zal namelijk de cognitieve en andere vaardigheden positief beïnvloeden.

3.5 Effecten van ECI programma's voor de rest van de maatschappij

De effecten van ECI programma's beperken zich echter niet tot het kind zelf, zijn ouders en zijn eventuele nakomelingen. Ook de rest van de maatschappij is volgens de resultaten van verschillende evaluaties gebaat bij de implementatie van ECI. Onder 'de rest van de maatschappij' versta ik in de eerste plaats de overheid. In de tweede plaats vallen onder deze noemer alle personen die tot de maatschappij behoren die geen ECI participant, ouder van een participant of nakomeling van een participant zijn. Het is mogelijk dat ook zij genieten van bepaalde effecten die uit de ECI programma's voortvloeien. Deze voordelen voor buitenstaanders worden externaliteiten genoemd.

De voornaamste voordelen die voor de overheid uit de organisatie van ECI programma's resulteren, zijn een daling in de kosten van gezondheidszorg, een daling in de onderwijskosten, minder werkloosheid, meer belastingontvangsten, minder kosten voor sociale bijstand en minder criminaliteit. Voordelen voor privépersonen die niet bij ECI programma's betrokken waren, zijn voornamelijk een

daling in de te betalen belastingen en een daling van de criminaliteit (Karoly et al., 2005). Ik zal elk van deze effecten kort toelichten in het vervolg van deze paper. Hierbij moet steeds in het achterhoofd gehouden worden dat het erg moeilijk is de impact van dergelijke effecten nauwkeurig te bepalen en te onderscheiden wie juist bij een bepaald effect gebaat is als het om externaliteiten gaat.

Tegelijkertijd genereren ECI programma's, afgezien van de kosten om dergelijke programma's operationeel te maken, ook extra kosten voor de overheid, en via de financiering van deze overheidskosten in de vorm van het belastingsstelsel dus ook extra kosten voor externe privépersonen. Als de participerende kinderen of hun ouders namelijk ten gevolge van het programma een hoger diploma behalen dan ze anders zouden behaald hebben, resulteert dit voor de staat in meer onderwijskosten. Deze extra kosten worden echter grotendeels teniet gedaan door de hogere belastingen die deze participanten zullen kunnen betalen doordat ze een gemiddeld hoger loon ontvangen (Karoly et al., 2005). De algemene opinie in de wetenschappelijke literatuur hieromtrent is dan ook dat de baten die gegenereerd worden, groter zijn dan de extra kosten ermee verbonden. Voor vele van de voorgestelde baten kunnen er bovendien partijen gevonden worden voor wie dit effect nadelig is. Een daling in de gezondheidskosten door een verminderd gebruik van de spoedafdeling zou bijvoorbeeld de werkgelegenheid voor ziekenhuispersoneel kunnen doen afnemen.

Een eerste effect dat door de overheid gevoeld kan worden en zich ook zou kunnen weerspiegelen in een belastingvermindering, is de algemene daling in kosten verbonden aan gezondheidszorg. Als er zich door betere preventie tijdens de ECI programma's namelijk minder ongevallen en letsels voordoen, moet er minder gebruik gemaakt worden van de spoedafdelingen van ziekenhuizen, wat inderdaad voor een kostendaling zorgt. Ook andere publieke kosten voor gezondheidszorg zoals totale uitkeringen en premies voor ziekteverzekering kunnen dalen wanneer mensen door het deelnemen aan een ECI programma een gezonder leefpatroon gaan aanhouden (Karoly et al., 2005). De geobserveerde reductie in kindermishandeling en verwaarlozing brengt eveneens een besparing teweeg. Zo moeten er in dat geval bijvoorbeeld minder kinderen opgevangen worden in daarvoor voorzien centra en worden de publieke kosten voor de behandeling van fysieke en psychische letsels geacht te dalen (Karoly et al., 2005).

Ook de daling van het aantal tienerzwangerschappen bij participanten brengt een reductie van de publieke kosten voor gezondheidszorg met zich mee. ECI programma's waarbij moeders reeds tijdens de behandeling worden begeleid, zouden bovendien leiden tot minder geboortes van baby's met een te laag gewicht. De opvolging en behandeling van dergelijke baby's vormen eveneens een zware kost voor de maatschappij (Cohen et al., 2010). Een ander element dat zich zou vertalen in een reductie van kosten voor gezondheidszorg en met name in de maatschappelijke kosten verbonden aan afkickcentra, is de sterke daling van het gebruik van drugs, alcohol en stimulerende middelen.

De meeste studies voorzien ook een sterke daling in de maatschappelijke onderwijskosten. Wanneer zich namelijk ten gevolge van de implementatie van ECI programma's een reductie voordoet in de ratio zittenblijvers en in het aantal kinderen in het buitengewoon onderwijs, kan dit een enorme kostenbesparing betekenen voor de overheid.

Onder het derde effect dat voor de rest van de maatschappij gegenereerd wordt, versta ik drie componenten die met elkaar samenhangen. Het gaat er namelijk om dat door de organisatie van ECI programma's een algemene daling in de werkloosheid zal verwacht worden, wat gepaard gaat met meer belastingsontvangsten voor de staat en met minder kosten voor sociale bijstand zoals voor werkloosheidsvergoedingen. De daling in de werkloosheid zou zoals hierboven reeds uiteengezet veroorzaakt worden door de hogere kans op een middelbaar en hoger diploma en op een betere job. Tegelijk moeten we er zoals reeds aangehaald echter rekening mee houden dat wanneer een student langer blijft studeren ten gevolge van zijn participatie aan een ECI programma, ook deze extra jaren onderwijs een maatschappelijke kost teweeg brengt.

De verhoging in het belastinggeld zou daarnaast kunnen veroorzaakt worden door het feit dat voormalige participanten van ECI programma's een gemiddeld hoger loon ontvangen dan personen met dezelfde achtergrond die nooit deelgenomen hebben aan dergelijke programma's. De staat zal dus meer belastingen op lonen ontvangen en aangezien deze personen ook meer zullen consumeren, zal ook het ontvangen belastinggeld op consumptiegoederen stijgen (Heckman et al., 2010). Tegelijkertijd daalt dus met het participeren aan ECI programma's ook het gebruik van uitkeringen en van welzijnszorg (Heckman et al., 2010). Karoly et al. (2005) wijzen erop dat deze daling in het gebruik van uitkeringen op zijn beurt gepaard gaat

met een daling in administratieve kosten aangezien het verstrekken van bijstand ook intensieve administratieve implicaties heeft.

Tegen deze twee stellingen zou kunnen geargumenteed worden dat de personen die in hun vroege kindertijd begeleiding gekregen hebben en daardoor een betere opleiding hebben genoten, nu slechts reeds bestaande jobs gaan invullen, waardoor anderen weer werkloos worden en aangewezen zijn op uitkeringen, wat een negatieve externaliteit zou zijn van de programma's. Deze mening wordt echter gecounterd door Heckmans en Masterovs (2004) argument dat de Amerikaanse bevolking, net zoals dat het geval is voor de Europese bevolking, aankijkt tegen een enorme vergrijzing de komende decennia. Zij voorspellen een tekort aan jonge werknemers om de door pensionering vrijgekomen jobs in te vullen. Bovendien merken ze een stagnatie op vlak van onderwijs doordat meer Amerikaanse leerlingen voortijdig afhaken op school. Dit zal maken dat de kwaliteit van de populatie die beschikbaar is voor de arbeidsmarkt, afneemt (Heckman & Masterov, 2004). Voor deze problemen voorzien deze auteurs slechts drie mogelijke oplossingen. Men kan zich beroepen op immigranten om het huidige productieniveau te behouden, men kan uitbesteden om het tekort aan Amerikaanse werknemers op te vullen of men kan de kwaliteit van de Amerikaanse bevolking zelf opkrikken door de nefaste omstandigheden die bijvoorbeeld leiden tot problemen als voortijdig afhaken op school en ongeletterdheid bij hun wortels aan te pakken (Heckman & Masterov, 2004).

ECI programma's die er bovendien in slagen antisociaal en crimineel gedrag te reduceren, genereren een dubbel economisch voordeel voor de maatschappij. Ten eerste zullen dergelijke programma's de maatschappelijke kosten die criminaliteit met zich meebrengt, doen afnemen. Dit is een voordeel voor zowel de overheid als voor mogelijke slachtoffers. De overheid zou dan vooral genieten van een daling in herstellingskosten, schadevergoedingen, gevangenskosten en juridische kosten. Potentiële slachtoffers zouden minder van hun eigendom beroofd worden, minder arbeidstijd verliezen, minder medische zorg nodig hebben en minder pijn lijden (Karoly et al., 2005). Ten tweede zal ook de reductie van de gevangenispopulatie (Heckman & Masterov, 2004) en van criminaliteit zelf meer personen op de legitieme arbeidsmarkt brengen die zo in staat zijn mee te bouwen aan de economie (Yoshikawa, 1995). Dat ECI programma's inderdaad in staat zijn criminaliteit te reduceren, leiden Heckman en Masterov (2004) af uit de empirische wetmatigheid

dat onderwijs, en dan vooral het behalen van een middelbare school diploma, één van de beste strategieën is om criminaliteit tegen te gaan.

Deze theoretische stelling wordt gestaafd door de resultaten van verschillende bestaande ECI programma's, hoewel deze resultaten beperkt zijn aangezien niet alle programma's hun deelnemers blijven opvolgen op lange termijn en dus geen duidelijk zicht hebben op hun effecten op criminaliteit. Het Perry Preschool programma daarentegen hecht hier wel veel belang aan. Analyses van dit programma tonen aan dat binnen de populatie participanten er gemiddeld beduidend minder personen tijdens hun hele leven gearresteerd worden voor onder andere het dealen en produceren van drugs dan in de vergelijkingsgroep (Heckman & Masterov, 2004). Zoals reeds hierboven vermeld zou van het aantal deelnemers aan dit programma slechts zeven percent vijf keer of meer gearresteerd zijn wegens criminaliteit tegenover eenendertig percent in de vergelijkingsgroep (Yoshikawa, 1995).

4. Kosten-batenanalyse

Dat de economische kosten die verbonden zijn aan het opzetten van ECI programma's meer dan gecompenseerd worden door de effecten die ze genereren, mag ondertussen al duidelijk geworden zijn. In dit deel van deze paper ga ik preciezer in op de baten-kosten ratio, met andere woorden de vergelijking van een schatting van de monetaire baten met een schatting van de kosten. Deze zal ik weergeven voor ieder van de vier uitgelichte programma's. Het voordeel van deze programma's is dat ze een langere opvolging kennen van de effecten en resultaten die ze bewerkstelligd hebben (Károly et al., 2005), waardoor ook lange termijn effecten die vaak gemakkelijker in geld om te zetten zijn, meer in rekening worden genomen. De baten-kostenratio bekomt men door de baten, uitgedrukt in een monetaire eenheid, te delen door de kosten, uitgedrukt in dezelfde monetaire eenheid. Het resultaat geeft dan weer hoeveel monetaire eenheden gegenereerd zijn per ingezette monetaire eenheid. Een dergelijke benadering is handig aangezien men op die manier een duidelijk zicht krijgt op de effectiviteit van een programma. Dit komt ook de vergelijkbaarheid van programma's ten goede.

Het Abecedarian programma om te beginnen, heeft een jaarlijkse kostprijs van ongeveer \$13,900 per kind (Masse & Barnett, 2002). Dit programma is beduidend intensiever en duurder dan andere modelprogramma's zoals het Head Start

programma met een jaarlijkse kostprijs van \$7000 per kind en het Perry Preschool programma dat voor elk kind jaarlijks bij benadering \$9200 kost (Masse en Barnett). De return die een participant na de leeftijd van 21 jaar verwerft, werd door Masse en Barnett (2002) op ongeveer \$37,500 geschat. De baten-kosten ratio wordt door deze auteurs geschat op 4 (Kaytaz, 2004).

Het Chicago Child-Parents Centers programma vervolgens, kostte jaarlijks gemiddeld \$6692 per kind en genereerde een return aan de maatschappij van \$47,759 per deelnemer als die de leeftijd van 21 bereikt had (Reynolds et al., 2002). Dit komt neer op een algemene return van \$7.14 per geïnvesteerde Dollar. Van deze totale return zouden de specifieke baten voor het algemeen publiek in de vorm van lagere belastingen en daling van schade door criminaliteit volgens Reynolds et al. (2002) \$25,771 per deelnemer bedragen. Het gedeelte hiervan dat zich uitte in een besparing voor de overheid werd door Reynolds et al. geschat op \$19,346.

In het Perry Preschool programma werd \$15,166 per participant geïnvesteerd (Heckman & Masterov, 2004). Op veertigjarige leeftijd bleek de totale return van een deelname aan dit programma \$244,812 te bedragen, wat neerkomt op een return van \$16,14 per geïnvesteerde Dollar. Van deze totale return ging \$195,621 naar de maatschappij, meer bepaald \$12,90 per geïnvesteerde Dollar en \$49,190 naar de participant zelf, zo'n \$3,24 per geïnvesteerde Dollar (Heckman & Masterov, 2004). Rolnick en Grunewald (2003) waarschuwen er echter voor dat aangezien jongeren vandaag met andere problemen te kampen hebben dan dertig jaar geleden, deze return vandaag lager kan liggen. Deze rate of return ligt volgens Heckman en Masterov (2004) in elk geval beduidend hoger dan returns die voor andere projecten zoals job training en speciaal onderwijs voor achtergestelde kinderen, geschat wordt.

Het Head Start programma ten slotte, heeft per participant een jaarlijkse kostprijs van ongeveer \$5000 voor het halftijds programma (Currie, 2001). De kosten van de voltijdse variant bedragen ongeveer \$9000 per jaar per kind (Currie, 2001). Ondanks een gebrek aan algemene cijfers wat betreft de maatschappelijke return, heeft Deming (2009) berekend dat de baten-kosten ratio ongeveer gelijk is aan die van het Perry Preschool Project en dus ook \$16 per geïnvesteerde Dollar zou bedragen. Hiermee zou volgens Deming zo'n derde van de kloof tussen het kwartiel van mensen met de laagste inkomens en de mensen met gemiddelde inkomens overbrugd worden.

Op basis van de resultaten van de gepubliceerde kosten-batenanalyses formuleerde Karoly et al. (2005) enkele conclusies. Ten eerste tonen de resultaten namelijk aan dat het voor ECI programma's inderdaad mogelijk is om korte- en lange termijn effecten te genereren die minstens groot genoeg zijn om de programmakosten te compenseren. Ten tweede is het niet zo dat enkel grootschalige projecten gunstige returns creëren. Dit blijkt uit de positieve resultaten van het Perry Preschool programma, dat een kleinschalig project is maar de hoogste return geacht wordt te genereren. Ten derde leidden Karoly et al. af dat zowel voor programma's met een lage kostprijs als voor dure ECI programma's gunstige kosten-baten analyses werden opgesteld. En ten slotte werd hen uit de resultaten duidelijk dat programma's die zich richten op een specifieke doelgroep ook betere economische resultaten opleverden.

Een opmerking die hierbij kan gemaakt worden, is dat de berekende baten-kostenratio niet garandeert dat in werkelijkheid exact dezelfde return gehaald wordt. Het risico bestaat dat de return bij de ene toepassing van de methode afwijkt van de return van een volgende toepassing op een andere participatiegroep. Bij het doorvoeren van kosten-batenanalyses moeten bovendien steeds assumpties worden gemaakt. Zo is het bijvoorbeeld niet altijd even duidelijk wat exact de monetaire opbrengst is van bepaalde effecten. Het gaat met andere woorden steeds om schattingen. Bij een kosten-batenanalyse is het ook zo dat men alle berekende geldbedragen moet verdisconteren naar één periode. Een Euro in jaar 1 is namelijk meer waard dan een Euro een jaar later in jaar 2. Door de bedragen te verdisconteren naar één periode, worden de waarden van kosten en baten vergelijkbaar. De kosten doen zich logischerwijze eerst voor, sommige baten daarentegen worden pas meer dan twintig jaar later zichtbaar. Om deze verdiscontering door te voeren, is de keuze van de interestvoet belangrijk. Deze moet namelijk zo gekozen worden dat hij de tijds waarde van het geld zo goed mogelijk weerspiegelt. Wanneer de werkelijke interestvoet na de doorvoering van de kosten-batenanalyse verandert, is het mogelijk dat de verhouding van kosten tegenover baten wijzigt.

5. Kritiek op ECI programma's

Eén van de zwaarste punten van kritiek op de resultaten van ECI programma's is dat in bestaande programma's een te lage populatie kinderen begeleid wordt om van de

effecten op deze kinderen algemeen geldende principes te kunnen deduceren. Ook het gebrek aan opvolging op lange termijn van deze kinderen om bijvoorbeeld de impact op het IQ op volwassen leeftijd te kennen, maken dat ons beeld van de effectiviteit van de programma's beperkt blijft. Dit is in het bijzonder het geval voor analyses van het Perry Preschool Project (Heckman et al., 2010). Verdere toepassingen van ECI op groepen met een grotere populatie zouden op dit punt van kritiek een antwoord kunnen bieden.

Voor de analyse van de effecten die door de ECI programma's worden gegenereerd, is het belangrijk ook rekening te houden met het verschil in impact van de programma's op mannelijke deelnemers en op vrouwelijke deelnemers. Dat dit verschil significant is, hebben we hierboven al een enkele keer aangestipt aan de hand van een voorbeeld. Een consensus hierover is er nog steeds niet, hoewel over het algemeen toch enkele principes zijn erkend, zoals de stelling dat ECI programma's in het algemeen meer invloed hebben op vrouwen en dat wat betreft criminaliteit vooral bij mannen een daling zichtbaar is. Een specifieke studie is hierover vrij recent gepubliceerd door Michael L. Anderson (2008). In zijn - hoewel eveneens bekritiseerde - artikel 'Multiple Inference and Gender Differences in the Effects of Early Intervention' komt Anderson tot de conclusie dat ECI programma's betekenisvolle lange termijn effecten hebben op vrouwen, terwijl de effecten bij mannelijke deelnemers zwakker en inconsistent zijn en deze geen lange termijn voordelen zouden ondervinden van het deelnemen aan een ECI programma. Wat betreft de vrouwen, blijkt uit de analyse meer bepaald dat gemiddeld een hoger percentage van de vrouwelijke participanten aan interventieprogramma's een diploma middelbaar onderwijs behaalt en naar de universiteit gaat dan van vrouwen die een dergelijk programma niet bijgewoond hebben (Anderson, 2008).

Wat betreft het cijfermateriaal heb ik me beperkt tot de meest gekende en onderzochte ECI programma's. De resultaten uit analyses van deze programma's gaven steeds positieve monetaire resultaten weer. Er bestaan echter ook, hoewel over het algemeen slechts weinig, programma's die voor bepaalde effecten een negatief resultaat genereren. Een voorbeeld hiervan is het Comprehensive Child Development Program (Karoly et al., 2005), dat in tegenstelling tot andere programma's die geld opbrengen voor de samenleving, een maatschappelijke kost veroorzaakt van \$9.

6. Reflectie: ECI in Vlaanderen

Nadat ik uitgebreid de effectiviteit van de ECI programma's besproken heb voor het overbruggen van de kloof tussen achtergestelde en welgestelde kinderen in de Verenigde Staten, verschuift de focus in dit deel van de paper naar Vlaanderen. In wat volgt zal ik achtereenvolgens behandelen op welke manier onderwijs en opvoeding in de vroege kinderjaren momenteel worden georganiseerd in Vlaanderen, wat de sterke en meer problematische punten zijn van deze organisatie en op welke manier de implementatie van ECI programma's in Vlaanderen een antwoord kan bieden voor deze probleempunten.

6.1 Maatregelen tegen kansarmoede

Tot op heden bestaan er in Vlaanderen geen grootschalige ECI programma's. Kind en Gezin heeft echter de laatste jaren, als reactie op de positieve bevindingen van het internationaal wetenschappelijk onderzoek omtrent ECI, enkele experimenten van interventie uitgebouwd. Zowel kinderen als ouders worden hierbij intensief begeleid en nemen deel aan ambulante trainingen. Deze experimentele programma's werden opgezet met de bedoeling "vroeg in het leven van de kinderen iets te veranderen waardoor meer hardnekkige problemen en gedragingen op latere leeftijd kunnen worden voorkomen." (Kind en Gezin, 2009). De focus ligt voor Kind en Gezin duidelijk op het helpen van het gezin en het harmonisch functioneren van de verschillende componenten daarbinnen. Men wil de ouders helpen bij de opvoeding en opvoedingsproblemen, men wil het welzijn van het kind en diens latere ontwikkeling positief beïnvloeden en men wil vooral de interactie met elkaar en met een sociaal netwerk dat door de programma's mee wordt uitgebouwd, stimuleren. Evaluaties van deze programma's tonen bovendien aan dat er inderdaad positieve veranderingen teweeg gebracht worden voor de gezinnen. Het zelfvertrouwen van ouders blijkt bijvoorbeeld te stijgen door de hulp die ze krijgen bij de opvoeding. Dit is iets wat heel het gezin ten goede komt (Kind en Gezin, 2009).

Een andere reactie op de kansarmoede bij kinderen, vormde in het voorbije decennium het beleid van de Vlaamse Overheid inzake het Gelijke Onderwijskansendecreet (GOK). Het decreet was er op gericht "alle kinderen dezelfde optimale mogelijkheden te bieden om te leren en zich te ontwikkelen. Tegelijk wil het uitsluiting, sociale scheiding en discriminatie tegengaan en heeft

daarom speciale aandacht voor kinderen uit kansarme milieus (Gelijke Onderwijskansen, z.j.).” Ook deze maatregel was er dus op gericht kinderen van bij de start, reeds in het kleuteronderwijs, met gelijke kansen te laten starten. Om deze doelstellingen te bereiken, werd in de eerste plaats voor GOK-scholen de financiering afgesteld op de noden van de leerlingenpopulatie. Daarbij werd aan deze scholen gevraagd ook resultaat te leveren voor de middelen die ze kregen, een tweede pijler van het decreet (Tienkamp voor gelijke onderwijskansen, z.j.).

Voor de doelgroep die ons in deze paper interesseert, de kleuters, werd in een derde pijler van het decreet vooropgesteld dat men zou streven naar meer kleuters in het kleuteronderwijs en kleinere klassen. Men wou ook er ook naar streven het bijwonen van het kleuteronderwijs minstens één jaar verplicht te maken. Het zijn namelijk nog te vaak kinderen uit kansarme gezinnen die de weg naar het kleuteronderwijs, dat in Vlaanderen niet verplicht is, niet vinden. Werkloze ouders hebben bijvoorbeeld geen nood aan deze vorm van kinderopvang en worden afgeschrikt door de extra kosten die schoolgaan kan meebrengen. Allochtone ouders kunnen bang zijn zich niet welkom te voelen op de school en willen hun kinderen misschien beschermen door ‘de confrontatie met racisme’ zo lang mogelijk uit te stellen. Kleuteronderwijs, mits de juiste organisatie weliswaar, kan nochtans een sterke positieve invloed uitoefenen op de verdere ontwikkeling van het kind. In de kleuterklas worden namelijk basisvaardigheden getraind, leert het kind omgaan met andere kinderen en worden allochtone kinderen gestimuleerd Nederlands te spreken. Het stimuleren van de goede werking van kleuterscholen en wanneer dat nodig is extra financiering hiervan, is dus geen overbodige luxe.

Het is begrijpelijk dat specifieke streefdoelen zoals een daling van criminaliteit, een daling van het gebruik van sociale uitkeringen of algemene economische vooruitgang door de aard van een instantie als Kind en Gezin of door directies van kleuterscholen, niet mee in beschouwing kunnen genomen worden. Toch zijn dit zoals ik hierboven reeds besproken heb, heel belangrijke factoren waar rekening mee moet gehouden worden en die bijvoorbeeld bij een kosten-batenanalyse doorslaggevend kunnen zijn wanneer de vraag gesteld wordt naar het al dan niet implementeren van een bepaald programma of van een bepaalde maatregel. Het besef dat programma’s waarin kinderen begeleid worden, ook op breder maatschappelijk en economisch vlak effectief kunnen zijn en dus mee in rekening moeten worden genomen, is noch te weinig doorgedrongen in Vlaanderen.

Dit wil echter niet zeggen dat maatregelen en projecten de sterke interactie tussen begeleiding van kinderen en het breder maatschappelijk effect daarvan niet onderkennen. Het heeft waarschijnlijk veeleer te maken met de beperkingen van dergelijke maatregelen en projecten. Initiatiefnemers en beleidsmensen moeten steeds rekening houden met zaken als capaciteit en budget waardoor ze vaak genoodzaakt zijn te focussen op een specifiek doel om in elk geval iets te bereiken. Uiteraard wordt dan vaak geopteerd voor projecten en maatregelen waarvan de doeltreffendheid zo snel mogelijk te zien is. Investeren in de ontwikkeling van vaardigheden bij kleine kinderen in de hoop twintig jaar later een effect te merken op maatschappelijk vlak, is dan net iets minder aantrekkelijk.

De programma's en maatregelen die men daarentegen wel gaat voorzien, zijn gericht op nauwkeurig afgebakende problemen, waarvoor vaak reeds een gestandaardiseerde, doeltreffende aanpak is voorzien, zoals voor opvoedingsproblemen, kindermishandeling, ADHD, autisme, andere gedragsstoornissen, dyslexie, leerstoornissen, opvolgen van de gezondheid, hoogbegaafdheid, handicaps en andere. Er moet met andere woorden eerst een duidelijk erkend probleem zijn vooraleer men kan interveniëren. Uiteraard wil ik dit soort doelgerichte programma's hier niet bekritisieren, ze zijn absoluut nodig en meestal ook erg doeltreffend. Een te nauwkeurige afbakening van 'stoornissen' maakt echter dat bepaalde kinderen, vaak met complexere problemen, niet de hulp krijgen die ze nodig hebben.

Early Childhood Intervention tracht daarentegen zoals we reeds gezien hebben, een algemene verbetering te genereren in het welzijn van het kind door de cognitieve en niet-cognitieve vaardigheden van het kind te ontwikkelen, de ouders in het programma te betrekken en in te spelen op de specifieke noden van het kind. Bovendien worden ze sinds een tweetal decennia ook georganiseerd met het oog op structurele veranderingen voor de bredere maatschappij, zoals algemene economische vooruitgang, daling van criminaliteit, belastingverlaging en de vernauwing van de welvaarts kloof. ECI als middel om het welzijn van het kind en zijn omgeving te verhogen begint in Vlaanderen door te sijpelen, zoals blijkt uit het hierboven aangehaalde voorbeeld van Kind en Gezin. ECI als economisch strijdmiddel tegen de kloof tussen rijk en arm, is nog veel minder besproken. In wat volgt zal ik aan de hand van een aantal maatschappelijke problemen in Vlaanderen, waarvoor de doeltreffendheid van ECI hierboven ruim is uiteengezet, en gangbare

maatregelen en projecten die zijn opgericht om deze problemen tegen te gaan, het potentieel van ECI illustreren.

6.2 Het potentieel van ECI in Vlaanderen

Ten eerste wil ik hier ingaan op de problematiek van opvoeding. De effectiviteit van ECI op dit vlak mag ondertussen duidelijk zijn. Een andere benadering van opvoeding die bovendien de laatste jaren door de Vlaamse Overheid sterk is aangemoedigd en gefinancierd, – een beleid dat overigens niet onbekritiseerd gebleven is in de Vlaamse media – is Triple P. Onder andere Kind en Gezin baseert zich voor haar opvoedingsondersteuning op Triple P (Kind en Gezin, 2009). Omwille van zijn actualiteit, zal ik Triple P hier kort nader belichten. Triple P is een wetenschappelijk effectief bevonden methode die door de Australische pedagoog Matt Sanders werd ontwikkeld. De methode is gericht op positief ouderschap waarbij ouders kennis, vaardigheden en vertrouwen worden bijgebracht omtrent opvoeden om op die manier gedrags-, ontwikkelings- en emotionele problemen te voorkomen. De vijf pijlers waarop Triple P steunt, zijn het creëren van een veilige en uitdagende omgeving, het zorgen voor een stimulerende, positieve leeromgeving, het hanteren van een assertieve discipline, realistische verwachtingen hebben tegenover jezelf en je kinderen en voor jezelf zorgen als ouder (Debbaut, Y., Van den Bruel, B., & Weekers, H., z.j.).

Critici van de methode verwijten haar dat ze niets meer is dan geldklopperij op de rug van kwetsbare kinderen en ouders en dat het een gesloten systeem is waarin alles bepaald wordt door goeroe Sanders. Bovendien zou ze geen oplossing bieden voor mensen met complexere problemen, zoals bijvoorbeeld kansarme gezinnen die niet alleen met opvoedingsproblemen kampen, maar tevens met financiële problemen (Controversiële opvoedingsmethode Triple P in Vlaanderen, 2010). ECI daarentegen focust zoals we gezien hebben, ruimer dan enkel op de opvoeding en gedragsproblemen bij kinderen. Daarnaast is er ook aandacht voor de specifieke noden van het kind, elementen als gezondheid, cognitieve vaardigheden van het kind en tewerkstelling van de ouders.

Een tweede problematiek waarvoor de doeltreffendheid van ECI reeds is aangetoond, zijn de prestaties van jongeren op school. Ook in Vlaanderen wordt er gekampt met problemen als leerachterstand en vroegtijdig afhaken op school. Leerachterstand probeert de school voornamelijk zelf op te vangen, eventueel in

samenspraak met de centra voor leerlingenbegeleiding. Wanneer het kind echt niet mee kan, wordt vaak een oplossing gezien in het bijzonder onderwijs of zittenblijven. Vaak zijn dit echter geen afdoende oplossingen.

Het blijkt volgens het Steunpunt Armoedebestrijding dat er veel kansarme jongeren in het Buitengewoon Onderwijs terechtkomen. Deze jongeren kunnen minder terugvallen op goed ontwikkelde cognitieve en niet-cognitieve vaardigheden, al zou dit niet de enige reden zijn voor de instroom. Scholen zouden zelf namelijk aan de basis liggen van deze grote doorstroom van kinderen uit kansarme gezinnen naar het buitengewoon onderwijs (Nackom, 2006). Ze zouden deze kinderen te snel doorverwijzen en omwille van redenen die zich daar niet toe eigenen zoals taal- of leerachterstand.² Voor de ouders zou vooral de omkadering in het Buitengewoon Onderwijs zoals lage kosten, vervoer van en naar school, toegankelijkheid, individuele aandacht en extra begeleiding door specialisten zoals logopedisten, aantrekkelijk zijn (Steunpunt tot bestrijding van armoede, 2009).

In Vlaanderen zou in het schooljaar 2006-2007 6,47% van de leerlingen uit het lager onderwijs en ongeveer 4% van de leerlingen uit het secundair onderwijs in het buitengewoon onderwijs gezeten hebben. Problematisch is vooral dat een certificaat buitengewoon onderwijs niet dezelfde kansen biedt op de arbeidsmarkt als een diploma uit het Gewoon Onderwijs. ECI zou hier een oplossing kunnen bieden door leerlingen die wel voldoende potentieel hebben om in het gewoon onderwijs te functioneren, de basis te geven op cognitief en niet-cognitief vlak om zeker gedurende de eerste jaren lager onderwijs mee te kunnen. Bovendien zouden leerkrachten en ouders gemobiliseerd worden het kind tijdens zijn schoolloopbaan te stimuleren en niet te snel naar gemakkelijheidoplossingen te grijpen zoals instroom in het bijzonder onderwijs.

Ook zittenblijven zou geen zaligmakend antwoord bieden voor leerlingen die op de lagere school een achterstand ontwikkelen. In het basisonderwijs zouden er ieder jaar minstens 10,000 kinderen moeten blijven zitten. In het eerste leerjaar zou dat ongeveer 7% van de kinderen zijn. Recent onderzoek (Goos, M., Van Damme, J., Onghena, P., & Petry, K., 2011) heeft echter aangetoond dat een jaartje overdoen

² Het buitengewoon basisonderwijs is in Vlaanderen opgedeeld in acht types. Elk type is gericht op een specifieke problematiek die functioneren in het gewoon onderwijs onmogelijk maakt of ernstig bemoeilijkt, zoals mentale handicaps (type 1 en 2), ernstige emotionele en gedragsproblemen (type 3), lichamelijke handicaps (type 4), opnames in ziekenhuizen en preventoria (type 5), visuele handicaps (type 6), auditieve handicaps (type 7) en ernstige leerstoornissen (type 8). Matige leer- en taalachterstand vallen dus duidelijk buiten deze types. (Buitengewoon Onderwijs, z.j.)

op de lagere school op lange termijn juist negatieve effecten zou genereren, zowel op psychosociaal vlak als op vlak van schoolprestaties (Klasse voor leraren, 2011). Op psychosociaal vlak zouden zittenblijvers vooral in het jaar waarin ze blijven zitten, onpopulair zijn bij hun klasgenoten, ze zouden een sterke deuk in hun zelfvertrouwen krijgen en voornamelijk tegen het einde van de lagere school zouden ze een verminderd schools welbevinden vertonen. Op vlak van schoolprestaties zouden kinderen die in het eerste leerjaar blijven zitten, in het tweede leerjaar hun voorsprong voor technisch lezen en wiskunde weer kwijt zijn. De kinderen zouden volgens de onderzoekers op beide vlakken en zowel op korte als op lange termijn beter gepresteerd hebben indien ze niet waren blijven zitten.

Wat betreft laaggeschooldheid, tonen cijfers verzameld door het Steunpunt Armoedebestrijding aan dat van de Belgische bevolking (15 jaar en meer) 43% maximaal een diploma lager secundair onderwijs had in 2006 (Steunpunt tot bestrijding van armoede, 2009). Dit hoge cijfer lag uiteraard aan het feit dat ook mensen die nog in het onderwijssysteem zaten meegerekend werden en aan het feit dat het niveau van scholing in België leeftijdsgebonden is. Ouderen zijn namelijk vaker laaggeschoold dan jongeren. Van de Belgen tussen 18 en 24 jaar had daarentegen nog slechts 12,6% maximaal een diploma lager secundair onderwijs in 2006. Daarmee bevindt België zich lager dan het Europees gemiddelde (EU-27) van 15,3%. Van de Belgen boven de 64 jaar was dit in 2006 69,5%. Met het percentage van 12,6 zat België dus in de richting van het streefdoel opgelegd door de Europese Unie van 10%. Het Steunpunt Armoedebestrijding wijst erop dat het vooral personen zijn die niet de Belgische identiteit hebben die een verhoogd risico lopen op vroegtijdig schoolverlaten. Het zijn in Vlaanderen vooral de scholen zelf en de CLB's die jongeren met problemen als demotivatie proberen opvangen. Specifieke oplossingen die hier geboden worden zijn huisonderwijs en deeltijds beroepssecundair onderwijs waarbij de student de kans krijgt reeds enkele dagen in de week te werken (Stelsel van leren en werken, z.j.).

Een derde problematiek waarvoor ECI zijn doeltreffendheid heeft bewezen, is gezondheidszorg. Op dit vlak doet Vlaanderen het betrekkelijk goed. Het belang ervan is reeds lang erkend. Er bestaat van bij de geboorte reeds ondersteuning van risicogroepen op vlak van gezondheidszorg. Baby's en hun ouders kunnen hulp krijgen van organisaties zoals Kind en Gezin en van de mutualiteiten. Peuters en kleuters worden opgevolgd in de kinderopvang en in crèches. Van zodra kinderen

naar school beginnen gaan, worden ze periodiek onderzocht door de CLB's die ook de vaccinaties van de kinderen opvolgen. Wanneer nodig, worden kinderen doorverwezen naar de huisarts of een specialist. In het kader van de lessen op school wordt ook aandacht geschonken aan gezondheidszorg en persoonlijke hygiëne. Daarnaast verzorgt de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid regelmatig mediacampagnes om de bevolking voor bepaalde problemen in verband met gezondheid te mobiliseren. Ondanks de vele instanties die instaan voor de gezondheid van zowel kinderen als volwassenen, is het mogelijk dat de drempel naar gezondheidszorg en informatie omtrent gezondheid en preventie door kansarme gezinnen nog steeds als te hoog wordt ervaren. In het kader van ECI, die zich in de eerste plaats op deze doelgroep richt, zou informatie en opvolging van de gezondheid van de kinderen veel toegankelijker worden.

Een ander specifiek probleem waarvan in Vlaanderen de ernst is ingezien, is kindermishandeling. Zo werden er in 2007 bij de Vertrouwenscentra Kindermishandeling 6608 meldingen gedaan door mensen die zich zorgen maakten over de veiligheid van een kind (Kind en Gezin, 2008). 45% van deze meldingen betroffen een vraag naar het actief opstarten van hulpverlening. Kindermishandeling kan vaak leiden tot zware fysieke en psychische schade, waardoor slachtoffers onder andere ondermaats gaan presteren op school.

Zoals ik hierboven besproken heb, is het van ECI reeds bewezen dat het kindermishandeling kan reduceren. Dit effect bereiken ze onder andere door de ouders op een meer positieve manier in het opvoedingsproces te betrekken en door het kind meer weerbaar te maken. Preventie van kindermishandeling gebeurt in Vlaanderen momenteel voornamelijk via mediacampagnes georganiseerd door de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid en via campagnes van Kind en Gezin. Men probeert in dit soort campagnes vooral de omgeving te mobiliseren dergelijke praktijken niet toe te laten en ze te melden bij de Vertrouwenscentra Kindermishandeling wanneer ze zich toch voordoen.

Wat betreft langdurige werkloosheid en opleidingen voor volwassenen met het oog op tewerkstelling zijn er in Vlaanderen ook enkele instanties die belangrijk werk afleveren. Dergelijke instanties zijn de VDAB en de vakbonden. Heckman wijst er echter op, zoals ik helemaal aan het begin van deze paper heb aangehaald, dat programma's die remediëren op latere leeftijd nooit even effectief en kostenefficiënt

kunnen zijn als programma's die trachten de oorzaak van de problemen weg te nemen.

In Vlaanderen is ook criminaliteit nog steeds een probleem, zowel bij jongeren als bij volwassenen. De meest betrouwbare gegevens over criminaliteit komen van de federale politie. Uiteraard gaat het hierbij slechts om de feiten waarvoor een proces verbaal is opgemaakt en is het onmogelijk te weten hoeveel criminele daden er in werkelijkheid gepleegd zijn. In 2009 werden er in het Vlaams Gewest 515,323 criminele feiten geregistreerd (Politiële criminaliteitsstatistieken, 2010). Het aantal geregistreerde misdaden in 2000 was nog 468,333 en is sindsdien blijven stijgen, al kan dit louter aan een efficiënter optreden van de politiediensten liggen. 29,048 misdrijven van het totale aantal uit 2009 was te wijten aan feiten die met drugs te maken hadden. Het is niet eenvoudig om criminaliteit te reduceren. Daders hebben vaak weinig perspectieven en niet veel te verliezen. Een actieve begeleiding van daders in jeugdinstellingen en gevangenissen of voor minder zware criminelen daarbuiten, kan een oplossing bieden, maar vergt veel financiële en andere middelen. Op het moment dat een dader die begeleiding krijgt, is bovendien al veel schade aangericht. ECI tracht het niet zover te laten komen, door reeds in de vroegste jaren voor kinderen perspectieven en kansen te creëren, hen sociaal vaardig te maken en hen door preventie uit de criminaliteit te houden.

Het potentieel van ECI in Vlaanderen mag door deze voorbeelden duidelijk geworden zijn. Om af te sluiten wil ik er echter op wijzen dat de resultaten van ECI programma's in de Verenigde Staten geen determinanten zijn voor de mogelijke uitkomsten van ECI in Vlaanderen. De positieve return die over het algemeen wordt gegenereerd in Amerikaanse programma's, zal zich namelijk niet noodzakelijk weerspiegelen bij de implementatie van ECI in Vlaanderen. Er bestaan weldegelijk culturele en economische verschillen tussen de Amerikaanse en de Europese maatschappij. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat de return op vlak van criminaliteit bij een doorvoering van ECI in Vlaanderen lager ligt dan dat het geval was voor Amerikaanse programma's. Ook een andere organisatie van de arbeidsmarkt of het onderwijs in het toepassingsgebied van ECI zou de impact van de uitkomsten van ECI kunnen wijzigen. In ieder geval zijn de verwachtingen die voortkomen uit de onderzoeksresultaten van bestaande programma's over het algemeen positief, zoals ruimschoots heeft mogen blijken in deze paper .

7. Besluit

Ik heb in deze paper de effectiviteit van Early Childhood Intervention besproken. Ik ben de paper begonnen met dieper in te gaan op het concept van ECI en heb daarbij voorbeelden gegeven van bestaande ECI programma's in de Verenigde Staten. Vervolgens heb ik de in onderzoek van deze programma's waargenomen effecten van ECI, weergegeven. Hierbij heb ik een onderscheid gemaakt tussen de effecten van ECI op het deelnemend kind op korte en op lange termijn, de effecten op de ouders van het kind, op de eventuele nakomelingen van het kind en op de rest van de maatschappij. Verder ben ik dieper ingegaan op kosten-batenanalyses van ECI en heb ik enkele punten van kritiek aangestipt. In het tweede, meer reflexieve deel van de paper heb ik het potentieel van ECI in Vlaanderen onderzocht. De algemene tendens in deze paper was dat bestaande ECI programma's inderdaad in staat zijn een positieve return te genereren door verschillende effecten teweeg te brengen die zowel voor de participant als voor de rest van de maatschappij op korte en op lange termijn welvaartsverhogend zijn.

8. Bibliografie

Boeken

Karoly, L.A., Kilburn, M.R., & Cannon, J.S. (2005). *Early Childhood Interventions: Proven Results, Future Promise*. Santa Monica, CA: RAND. Online available on: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2005/RAND_MG341.pdf

Geraadpleegde tijdschriften

Anderson, M.L. (2008). Multiple Inference and Gender Differences in the Effects of Early Intervention: A Reevaluation of the Abecedarian, Perry Preschool, and Early Training Projects. *Journal of the American Statistical Association*, 103, pp 1481-1495. Online available on:

<http://areweb.berkeley.edu/~anderson/pdf/Anderson%20Preschool.pdf>

Cohen, M.A., Piquero, A.R., & Jennings, W.G. (2010). Estimating the Costs of Bad Outcomes for At-Risk Youth and the Benefits of Early Childhood Interventions to Reduce Them. *Criminal justice policy Review*, 21, pp 391-434. Online available on:

<http://cjp.sagepub.com/content/21/4/391.full.pdf>

Controversiële opvoedingsmethode Triple P in Vlaanderen (2010, 30 november). *Humo*, 53(48), pp 138-147.

Currie, J. (2001). Early Childhood Education Programs. *Journal of Economic Perspectives*, 15, pp 213-238. Online available on:

[http://omega.cc.umb.edu/~pubpol/documents/JournalofEcon PerspectivesEchild.pdf](http://omega.cc.umb.edu/~pubpol/documents/JournalofEcon%20PerspectivesEchild.pdf)

Deming, D. (2009). Early Childhood Intervention and Life-Cycle Skill Development: Evidence from Head Start. *American Economic Journal: Applied Economics*, 1, pp 111-134. Online available on:

<http://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/app.1.3.111>

Gray, R., & Francis, E. (2007). The Implications of US Experiences with early Childhood Interventions for the UK Sure Start Programme. *Child: care, health and development*, 33, pp 655-663. Online available on:

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1365-2214.2006.00682.x/pdf>

Reynolds, A.J. (2004). Research on early childhood interventions in the confirmatory mode. *Children and Youth Services Review*, 26, pp 15-38. Online available on:

<http://www.sciencedirect.com/science/article/B6V984BD5GN02/2/e48aa3eb18153103326b6b89d4874d9c>

Rolnick, A., & Grunewald, R. (december 2003). Early Childhood Development: Economic Development with a High Public Return. *The Region*, 17, pp 6-12. Online available on:

<http://www.michiganedusource.org/EarlyChildhood/EconDev.pdf>

Yoshikawa, H. (1995). Long-Term Effects of Early Childhood Programs on Social Outcomes and Delinquency. *The Future of Children: Long-Term Outcomes of Early Childhood Programs*, 5, pp 51-75. Online available on:

http://www.futureofchildren.org/futureofchildren/publications/docs/05_03_02.pdf

Zittenblijven: De pijn rendeert niet (april 2011). *Klasse voor Leraren*, pp 10-15.
Online available on: <http://pdf.klasse.be/KVL/KVL214/KVL214.pdf>

Working papers

Danziger, S., & Waldfogel, J. (2000). Investing in Children: What Do We Know? What Should We Do? Working paper, Londen School of Economics. Online available on:

http://eprints.lse.ac.uk/6473/1/Investing_in_Children_What_do_we_know_What_should_we_do.pdf

Doyle, O., Harmon, C.P., Heckman, J.J., & Tremblay, R.E. (2007). Early Childhood Intervention: Rationale, Timing and Efficacy. Working paper, UCD Geary Institute Dublin. Online available on:

<http://www.ucd.ie/geary/static/publications/workingpapers/GearyWp200705.pdf>

Goos, M., Van Damme, J., Onghena, P., Petry, K. (2011). Zittenblijven in het eerste leerjaar: zinvol of niet? Van basisschool tot arbeidsmarkt: de overheid coacht mee. Conferentie van het Steunpunt Studie- en Schoolloopbanen, Leuven.

Hazarika, G., & Viren, V. (2010). The Effect of Early Childhood Developmental Program Attendance on Future School Enrollment and Grade Progression in Rural North India. Working paper, Institute for the Study of Labor Bonn. Online available on: <http://ftp.iza.org/dp5209.pdf>

Heckman, J.J., & Masterov, D.V. (2004). The Productivity Argument for Investing in Young Children. Working paper, Committee for Economic Development Chicago. Online available on:

http://jenni.uchicago.edu/human-inequality/papers/Heckman_final_all_wp_2007-03-22c_jsb.pdf

Heckman, J.J. (2008). School, skills and synapses. Working paper, Institute for the Study of Labor Bonn. Online available on: <http://ftp.iza.org/dp3515.pdf>

Heckman, J.J., Moon, S.H., Pinto, R., Savellyev, P., & Yavitz, A. (2010). A New Cost-Benefit and Rate of Return Analysis for the Perry Preschool Program: A Summary. Working Paper, National Bureau of Economic Research Cambridge. Online available on: <http://ftp.iza.org/pp17.pdf>

Kaytaz, M. (2004). A Cost Benefit Analysis of Preschool Education in Turkey. Working paper, Bogazici University. Available on: [http://siteresources.worldbank.org/INTTURKEY/Resources/361616-1142415001082/Preschool by Kaytaz.pdf](http://siteresources.worldbank.org/INTTURKEY/Resources/361616-1142415001082/Preschool_by_Kaytaz.pdf)

Masse, L.M., & Barnett, S. (2002). A Benefit Cost Analysis of the Abecedarian Early Childhood Intervention. Working paper, National Institute for Early Education Research New Brunswick. Online available on: <http://nieer.org/resources/research/AbecedarianStudy.pdf>

Reynolds, A.J., Temple, J.A., Robertson, D.L., & Mann, E.A. (2002). Age 21 Cost-Benefit Analysis of the Title I Chicago Child-Parent Centers. Working paper, Institute for Research on Poverty Wisconsin-Madison. Online available on: <http://www.waisman.wisc.edu/cls/cbaexecsum4.html>

Schweinhart, L.J., Montie, J., Xiang, Z., Barnett, W.S., Belfield, C.R., & Nores, M. (2005). The High/Scope Perry Preschool Study Through Age 40, Summary, Conclusions and Frequently Asked Questions. High/Scope Educational Research Foundation Ypsilanti. Online available on: http://www.highscope.org/file/Research/PerryProject/specialsummaryrev2011_02_2.pdf

Websites

Buitengewoon Basisonderwijs (z.j.). Onderwijs Vlaanderen, site van het Vlaams Ministerie van Onderwijs. Online available on: <http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/buo/>

Debbaut, Y., Van den Bruel, B., & Weekers, H. (z.j.). Het Australische Triple P (Positive Parenting Program) model, een veelbelovend opvoedingsondersteuningsmodel? Online available on:

http://www.provant.be/binaries/Triple%20P_inleidend%20artikel_tcm7-79164.pdf

Gelijke Onderwijskansen (z.j.). Onderwijs Vlaanderen, site van het Vlaams Ministerie van Onderwijs. Online available on: <http://www.ond.vlaanderen.be/gok/>

Nackom, R. (2006). Discussienota leezorg van minister Vandenbroucke. Online available on: <http://www.coc.be/magazines/articleview/977>

Politiele Criminaliteitsstatistieken, Vlaams Gewest, 2000-2010 (derde kwartaal) (2010). Federale Politie, België. Online available on: http://www.polfed-fedpol.be/crim/crim_statistieken/2010_trim3/pdf/gewest/rapport_2010_trim3_gew_Vlaams_Gewest_nl.pdf

Stelsel van leren en werken (z.j.). Onderwijs Vlaanderen, site van het Vlaams Ministerie van Onderwijs. Online available on:

<http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/dbso/default.htm>

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, feiten en cijfers (2009). Online available on:

http://www.armoedebestrijding.be/cijfers_onderwijs.htm [20/01/2009].

Tienkamp voor gelijke onderwijskansen (z.j.). Onderwijs Vlaanderen, site van het Vlaams Ministerie van Onderwijs. Online available on:

<http://www.ond.vlaanderen.be/gok/tienkamp/>

Interne nota's

Kind en Gezin (2009). Strategische keuzes voor de toekomst van gezinnen en kinderen, Memorandum Kind en Gezin 2009-2014. Online available on:

<http://www.kindengezin.be/img/een-memorandum.pdf>

Kind en Gezin (2008). Cliëntenregistratie Vertrouwenscentra Kindermishandeling rapport 2007. Online available on:

<http://www.kindengezin.be/img/kindermishandeling-in-vlaanderen-cl%C3%ABntenregistratie-bij-de-vertrouwenscentra-kindermishandeling-in-2007.pdf>

Preschool for All. Investing in a Productive and Just Society (2002). Committee for Economic Development. Research and Policy Committee, New York. Available on:

<http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED462178.pdf>